

## KRYŠTOF VÁCLAV Z NOSTIC A JEHO DIPLOMATICKÁ CESTA NA ÚZEMÍ POLSKO-LITEVSKÉ UNIE V ROCE 1693

Martin BAKEŠ

Problematika diplomacie v pobělohorském období bohužel nepatří k frekventovaným tématům české historiografie. Nejenže tato tematika nepatří k oblíbeným, ale při zevrubnějším studiu zjistíme, že až na několik studentských prací, menších článků a útržků v několika monografiích se obecně raně novověké diplomacii skoro nikdo nevěnuje.<sup>1)</sup> O něco četnější jsou potom případové studie, zaměřující se na konkrétní legace.<sup>2)</sup> Chce-li badatel prohloubit své znalosti na toto téma, musí prozkoumat již téměř

1) V české historiografii je poměrně frekventované studium dějin diplomacie pro 19. a 20. století. Pro starší, raně novověké období je ovšem produkce skromnější. Badatelé zaměřují svůj zájem především na jednorázové diplomatické mise. V současnosti se stručně zabýval diplomatickou činností nejvyšších sociálních vrstev v 16. a 17. století. Petr MATĚA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004, s. 465–477. K této problematice také nemálo přispěl Jiří Hrbek ve své disertační práci. Viz Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2013, s. 526–592. Souhrnný seznam císařských diplomatů v konkrétních zemích poskytla Marie MŽYKOVÁ, *Šlechta ve službách diplomacie, 1. Španělsko, Anglie, Nizozemí; 2. Itálie, Turecko, Rusko, Švédsko; 3. Dánsko, Polsko, Německo, Francie, SMOM*; vše Praha 2001. Na téma diplomacie vzniklo i několik článků. Mezi ty nejpřínosnější viz Jiří HRBEK, *Postavení diplomata v mezinárodním systému poloviny 17. století*, in: Jan Zdichynec (ed.), *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru*, Ústí nad Orlicí 2008, s. 222–234; Karel CHOBOT, *Šlechta z českých zemí v diplomacii Rakouského císařství (1620–1914)*, Genealogické a heraldické listy 24, 2004, č. 1, s. 12–38.

2) Bohumír SMUTNÝ, *Relace císařského vyslance Waltera Leslieho o cestě do Cařihradu a zpět 1665–1666*, SPVA 1, 1970, s. 167–182; Karel CHOBOT, *Šlechtici sídlící v českých zemích jako vedoucí diplomatických misí habsburské monarchie*, Genealogické a heraldické listy 24, 2004, č. 2, s. 8–28; Lenka VINTROVÁ, *Diplomatická poselstva vysílaná z Vídně do Cařihradu od poloviny 17. do poloviny 18. století*, Pardubice 2007. Diplomová práce.

klasické monografie německých, rakouských a anglických badatelů, které patří pro českého historika mezi nejprístupnější.<sup>3)</sup>

V současnosti se také podařilo aplikovat nejnovější poznatky na mezinárodní vztahy habsburské monarchie a Rzeczpospolite v 16. – 18. století. V těchto pracích zaměřují autoři svůj zájem nejčastěji na volbu nového krále Polsko-litevské unie a na ohlas, který tato významná událost vyvolala u jednotlivých panovnických dvorů. Diplomatické mise pod vedením významných šlechticů byly v této souvislosti delegovány, aby na polské půdě bojovaly za práva habsburského domu a jeho kandidátů. Největší pozornosti se potom dostává fungování polsko-litevského sejmu a každodenním problémům či povinnostem císařského diplomata.<sup>4)</sup>

3) Mezi základní přehledové práce na toto téma patří Klaus MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen in Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden (1648–1740)*; Mathew Smith ANDERSON, *The Rise of Modern Diplomacy 1450–1919*, London – New York 1993; William ROOSEN, *The Age of Louis XIV: The Rise of Modern Diplomacy*, Cambridge – Mass 1976; Jeremy BLACK, *British Diplomats and Diplomacy 1688–1800*, London 2001; Lucien BÉLY, *Espions et ambassadeurs au temps de Louis XIV*, Paris 1990; Heiko DROSTE, *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*, Berlin 2006; Erich ZÖLLNER (Hg.), *Diplomatie und Außenpolitik*, Wien 1977. Základní příručku, která sumarizuje diplomatická zastoupení mezi konkrétními evropskými zeměmi v letech 1648–1715, představuje Ludwig BITTNER – Lothar GROSS, *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648) I. (1648–1715)*, Berlin 1936. Mezi monografie, které mají specializovanější obsah, můžeme zařadit např. Max BRAUBACH, *Versailles und Wien von Ludwig XIV. bis Kaunitz. Die Vorstadien der diplomatischen Revolution im 18. Jahrhundert*, Bonn 1952; Elke JARNUT-DERBOLAV, *Die Österreichische Gesandtschaft in London (1701–1711). Ein Beitrag zur Geschichte der Haager Allianz*, Bonn 1972; Friedrich POLLEROS, *Die Kunst der Diplomatie: Auf den Spuren des kaiserlichen Botschafters Leopold Josef Graf von Lamberg (1653–1706)*, Petersberg 2010.

4) Jan KVĚTINA, *Šlechtická demokracie. Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. a 17. století*, Červený Kostelec 2011; Kateřina PRAŽÁKOVÁ, *Volby polských králů ve zpravodajství druhé poloviny 16. století*, in: Ryszard Skowron (ed.), *Polska wobec wielkich konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów dyplomacji i stosunków międzynarodowych w XV–XVIII wieku*, Kraków 2009, s. 265–274; Výsledky starších výzkumů Jaroslava Pánka v oblasti polsko-habsburských vztahů před rokem 1620 a především úlohy rožmberského rodu při vzájemných diplomatických kontaktech představuje Jaroslav PÁNEK, *Czeska elita arystokratyczna XVI. wieku i jej stosunek do Polski na przykładzie „wicekróla” Wilhelma z Rozemberka i biskupa Stanisława Pawłowskiego*, in: Marceli Kosman (ed.), *Kultura polityczna w Polsce 5. Elity dawne i nowe*, Poznań 2006, s. 63–78. V neposlední řadě vzniklo v nedávné době několik diplomových a disertačních prací na téma raně novověké diplomacie. Srov. např. Blanka ČECHOVÁ, *Polsko-habsburské vztahy v době Ferdinanda III.*

V předkládané studii se autor zaměří na konkrétní diplomatickou misi, která směřovala do poměrně nelukrativní a diplomaty málo oblíbené oblasti Polsko-litevské unie v roce 1693. Představí zde především základní fenomény polsko-habsburské diplomacie 80. a 90. let 17. století, které jsou pro toto období klíčové a jež vycházejí hlavně z tehdejších dějin východní a jihovýchodní raně novověké Evropy. Pozornost bude také věnována osobním pocitům císařského velvyslance vedoucího diplomatickou misi. Jeho dojmy, rady a často velice zevrubná pozorování se odrážely v osobní korespondenci, kterou vedl mimo oficiálních relací císaři.

V centru autorova zájmu bude stát osobnost hraběte Kryštofa Václava z Nostic, kterému se dostalo v nedávné době pozornosti ze strany českých historiků.<sup>5)</sup> Tento významný česko-slezský šlechtic se narodil na konci třicetileté války jako druhé dítě Oty mladšího z Nostic a jeho manželky Barbory Kateřiny Wachtelové z Pantenova.<sup>6)</sup> Po brzké smrti svého staršího bratra byl vychováván jako budoucí dědic otcových statků, mezi které patřilo v této době hlavně české panství Rokytnice v Orlických horách. Od roku 1653 tato větev Nosticů vlastnila také panství Lobris nedaleko

a Vladislava IV. *Dynastická diplomacie a třeboňská zástavní držba*, Brno 2012. Disertační práce; Monika HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců v Polsku v druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2012. Diplomová práce.

5) Jiří KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004; K této osobě bylo napsáno i několik článků, které se vztahují k Nosticově sbírkotvorné činnosti a jeho zájmům o umění. Richard ŠÍPEK, *Pražská majorátní knihovna hrabat z Nostic a Rienecka. Zprávy památkové péče* 65, 2005, č. 1. s. 28–35; Jiří KUBEŠ – Marie MAREŠOVÁ – Pavel PANOCH, *Rodová paměť a „sebeředstavení“ v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648–1712)*. Příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty, in: Helena Daňová – Jan Klípa – Lenka Stolarová (eds.), *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300–1700*, Praha 2008, s. 347–374; Lubomír SLAVÍČEK, „... damit er ruhm und ehre, ich aber contento darvon habe“. Umělci, umělečtí řemeslníci a agenti ve službách Kryštofa Václava z Nostic, in: *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300–1700*. Díl A, Praha 2008, s. 377–390.

6) O rokytnické linii Nosticů v 17. století Rudolf Johann MERAUIGLIA, *Der böhmische Adel*, Mautern an der Donau 1886, s. 152; Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*, Bd. 24, Leipzig 1740, sl. 1365–1384; Johannes SINAPIUS, *Schlesischer Curiositäten...*, Bd. I, Leipzig 1720, s. 68; *Ottův slovník naučný*, Díl XVIII, Praha 1902, s. 435; Jiří HÁŠ – Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Genealogie Nosticů z Nostic*, *Heraldika a genealogie* 35, 2002, s. 3–34. Conrad BLAŽEK, *Der Adel von Oesterreichisch-Schlesien*, Nürnberg 1884, s. 133; Ernst Heinrich KNESCHKE, *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon*, Bd. VI, Leipzig 1864, s. 533–539.

slezského Javoru, které se následně stalo hlavní venkovskou rezidencí Kryštofa Václava z Nostic.<sup>7)</sup>

Mladému hraběti byla od útlého věku vštěpována katolická víra, kterou tak vehementně šířil na svých panstvích jeho otec Ota. Co se týče katolicství, byli Nosticové v tomto období ve většinově luteránském Slezsku spíše výjimkami. Po vzoru otce absolvoval Kryštof Václav základní vzdělání v rodném Slezsku. Následovala několikaletá studia v Praze, a jakmile dozrál do ideálního věku, tak i on absolvoval svou kavalírskou cestu. Od otce také zdědil lásku k umění a ke kultuře, která je tak typická pro obě hraběcí větve rodu Nosticů usazené v této době v Čechách. Ať už byla jeho mecenášská činnost podmíněna čímkoliv, je jisté, že neváhal do této oblasti investovat nemalý peníz.<sup>8)</sup>

Jako urozený a dostatečně vzdělaný muž začal budovat svou kariéru ve slezských úřadech. V roce 1677 se stal hejtmanem v Lehnicku, v roce 1686 v Hlohovsku a své kariérní působení ve Slezsku zakončil v roce 1703, kdy rezignoval na úřad hejtmana ve Svidnicku a Javorsku.<sup>9)</sup>

Z dochované korespondence, kterou hrabě vedl, je patrné, že asi od začátku 80. let 17. století začal být některými předními vídeňskými dvořany považován za odborníka na situaci v Polsko-litevské unii. Svoji informovanost a široký záběr dokazoval i v otázkách carského Ruska, Saska a tatarských území. V této době se tedy začíná stylizovat do role informátora ohledně politických poměrů v Polsku. V roce 1684 odcestoval do Vídně, která se čerstvě vzpamatovala z obležení tureckými vojsky.<sup>10)</sup> Zde navázal několik užitečných kontaktů a zásadně rozšířil svou sociální síť. Od tohoto roku si také poprvé začal vyměňovat korespondenci s nejvyšším hofmistrem dvoru císaře Leopolda I. Ferdinandem z Dietrichštejna.<sup>11)</sup>

7) *OSN XVIII*, s. 435.

8) SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 333, kart. 102, Patronátní záležitosti z let 1674–1704.

9) J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 19.

10) Právě v roce 1684 musel navázat Kryštof Václav z Nostic užší kontakty s Ferdinandem z Dietrichštejna, který byl v roce 1683 jmenován císařským hofmistrem. Kromě korespondence, kterou spolu tyto dva muži navázali, vezl hrabě z Nostic v rámci své cesty do Vídně knížeti z Dietrichštejna dárek. O cestě do Vídně víme díky zachovanému účtu z této cesty. Z archivního pramene bohužel nevíme, co hrabě knížeti konkrétně daroval. Srov. Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Akta majątku Nostitzów i Walkensteinów w Luboradzu, inv. č. 1666, kart. 1254 Miscellanea (léta 1683–1807).

11) Ze vzájemné korespondence mezi lety 1685–1697 je dochováno 78 dopisů. Mezi folianty je pak několik málo torz dopisů, které se nedochovaly kompletní. Celá oboustranná korespondence je vedena v německém jazyce.

Prvním, kdo zahájil korespondenci, byl sociálně níže postavený hrabě z Nostic, který knížeti ještě v roce 1683 gratuloval k získání titulu nejvyššího hofmistra císaře. Tento dopis se však do dnešních dnů nedochoval, a proto ho můžeme rekonstruovat jen na základě triviální odpovědi, kterou Ferdinand z Dietrichštejna poslal do Hlohova z Lince v lednu roku 1684.<sup>12)</sup>

Kníže z Dietrichštejna patřil mezi nejvýznamnější osobnosti této doby. Svou závratnou kariéru ve vysokých dvorských úřadech odstartoval v roce 1666, kdy se stal nejvyšším hofmistrem u dvora manželky Leopolda I., Markéty Terezy Španělské. Můžeme o něm říci, že patřil mezi oblíbence a důvěrníky císaře. Osobní přátelství s Leopoldem mu v roce 1683 přineslo vytoužený úřad nejvyššího hofmistra jeho dvora. Ve Vídni byla velice dobře známa jeho informační síť, kterou za více než třicet let u dvora vytvořil. V této souvislosti se hovoří i o tzv. „dietrichštejnské frakci“.<sup>13)</sup> Za pomoci rozsáhlé informační sítě získával zprávy téměř ze všech koutů Evropy a byl i svými současníky pokládán za nejlépe informovaného dvořana.<sup>14)</sup> Jako

V dopisech hraběte z Nostic se vyskytuje větší množství francouzských a latinských slov, přičemž jasně převažuje francouzština, která byla v barokní korespondenci módním prvkem dokazující úroveň vzdělání aristokrata. Nechybějí ani klasické latinské citáty. Dopisy jsou v průměru čtyři strany dlouhé. Písmo těchto zpráv představuje v prvních letech vlastní, těžko čitelný, rukopis. Přibližně od roku 1688 začíná převažovat úhledné sekretářovo písmo. Hrabě jako níže postavený na sociálním žebříčku také psal nejvyššímu hofmistru ve vyšší frekvenci, než jeho protějšek mohl či chtěl odepisovat. Pro komparaci bych chtěl využít i dopisy odesílané Ferdinandem z Dietrichštejna, které jsou uloženy v rodinném archivu hrabat Nosticů ve Státním oblastním archivu Plzeň, konkrétně v pracovišti Klášter. Srov. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 135, kart. 46–48, Osobní korespondence s Ferdinandem z Dietrichštejna z let 1686–1697. Dopisy nejvyššího hofmistra jsou v první řadě daleko kratší. Jen výjimečně přesahují jednu stránku. Všechny jsou napsány písařem a v porovnání s dopisy hraběte zde nalezneme větší frekvenci latinských slov oproti slovům francouzským.

12) V dopise ze 7. ledna Dietrichštejn Nosticovi děkuje za blahopřání a v závěru doplňuje, že bude rád, pokud mu bude hrabě z Nostic i nadále sloužit a posílat informace. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 135, kart. 46, Dietrichštejn Nosticovi, 7. 1. 1684 (Linec).

13) Vice viz Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Dietrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopoda I.*, České Budějovice 2009, s. 343–374.

14) Svůj obdiv knížeti vyjádřil i Antonín Jan z Nostic, bratranec Kryštofa Václava, císařský velvyslanec ve Stockholmu v letech 1685–1690, který Ferdinanda z Dietrichštejna označil za nejlépe informovaného člena císařova dvora. Srov. MZA Brno, RA Dietrichštejnů, inv. č. 69, kart. 21, Zprávy a korespondence císařského vyslance ze Stockholmu Antonína Jana z Nostic, 7. 9. 1686 (Stockholm).

nejvyšší hofmistr císaře měl za úkol Leopoldovi předkládat ty nejpodstatnější informace, které on sám pokládal za důležité.

Jak již bylo řečeno výše, začal Kryštof Václav z Nostic nejpozději v roce 1684 pravidelně psát Ferdinandovi z Dietrichštejna do Vídně. Důvodem, proč byl hrabě z Nostic zatažen do korespondenční sítě knížete z Dietrichštejna, se mohl stát jednoduchý kalkul vládnoucích kruhů. Právě letopočet 1684 se až nápadně kryje s počáteční aktivitou Svaté ligy, kdy se výrazně rozšířily vzájemné kontakty všech členů. Se vznikem Svaté ligy tedy u vídeňského dvora narostl i hlad po informacích z Polska, Litvy a Podolí.

Hrabě jako hlohovský hejtman knížete převážně informoval o dění ve Slezsku, a navíc to byl pravděpodobně Nostic, který knížeti nepřetržitě od roku 1686 přeposílal noviny ze Lvova, jež své čtenáře informovaly o tatarských vpádech na jihu Polska v okolí Kamence Podolského. Tyto první dopisy jsou psané několik let vlastní rukou a v poměrně vysoké frekvenci, což značí pokoru a snahu o navázání důvěrnějšího vztahu s novým, vysoce postaveným korespondentem. Kromě Kryštofa Václava z Nostic zasílaly v letech 1689–1696 knížeti zprávy navíc císařský resident v Polsku Jiří Schiemunský a prezident slezské komory hrabě Kryštof Leopold Schaffgotsch.<sup>15)</sup>

Jeho loajalita a kontakty s vídeňským dvorem se začaly brzy vyplácet. V roce 1686 byl císařem Leopoldem instruován, aby odjel s doprovodem do Braniborska na drobnou diplomatickou misi, kde měl oficiálně předat Svobodinské knížectví do rukou „Velkého kurfiřta“ Fridricha Viléma. Byla to pravděpodobně první větší diplomatická zkušenost tohoto téměř čtyřicetiletého hraběte.<sup>16)</sup>

Z pravidelné korespondence s Ferdinandem z Dietrichštejna vyplývá, že po dvou letech od své braniborské mise odjel Kryštof Václav z Nostic do Polska, kde se v hlavním městě Varšavě účastnil tamního sejmu jako pozorovatel a o jeho průběhu několikrát informoval svého korespondenta.<sup>17)</sup> Byla to jedna z mála cest do zahraničí, které hrabě z Nostic vykonal

15) První tři roky psal hrabě z Nostic knížeti pouze vlastní rukou. V následujících letech však hrabě naopak většinu svých dopisů nechával napsat svému sekretáři a osobně psal už jen zcela výjimečně. V tomto období má Ferdinand z Dietrichštejna pro polské záležitosti asi tři informátory. Srov. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Dietrichštejnů a Schwarzenberků*, s. 419.

16) J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 19.

17) O cestě do Polska víme z několika konceptů, které se dochovaly v rodném fondu Nosticů a které pochází z ledna roku 1688. Z korespondence, kterou Dietrichštejn zasílal Nosticovi, také víme, že v roce 1688 cestoval hrabě z Nostic ještě v měsíci květnu do Karlových Varů a o pár dní později do

mezi lety 1685–1697. Jako lehnický a později hlohovský hejtman byl totiž neustále upoután k tomuto úřadu, a z center knížectví tak vyjížděl jen výjimečně, a to zejména v letním období či na Vánoce na svá panství v Dolním Slezsku.<sup>18)</sup> Zkušenosti a poznatky, které získal jako pozorovatel v Polsku, se mu později výborně hodily při jeho diplomatické misi, kterou uskutečnil o pět let později.

Mezinárodní situace habsburské říše na začátku 90. let 17. století nebyla nijak zvlášť optimistická. Císař vedl válku na dvou frontách. Na západě se rozhořel velký konflikt o území rýnské Falce, který roku 1688 rozpoutal Ludvík XIV. jménem své švagrové Alžběty Šarloty. Několikaletá diplomatická jednání selhala a na jejich místo nastoupily zbraně členů Augsburské ligy na jedné straně a přívrženců francouzského krále na straně druhé.<sup>19)</sup>

Na uherské frontě se po sedmi letech poměrně úspěšných výbojů přestalo vojskům Svaté ligy dařit. V říjnu 1690 padl Bělehrad za podpory Tatarů opět do tureckých rukou. Následujícího léta ještě vojska Svaté ligy dokázala přejít do ofenzivy, avšak útočné snahy křesťanských vojsk vyprchaly s odchodem markraběte Ludvíka Bádenského na rýnské bojiště.<sup>20)</sup>

Také tatarská armáda byla v této době rozdělena na dvě části. První podporovala své turecké spojence na území dnešního Srbska a druhá část bojovala s polskými a ruskými vojsky v Moldávii a na jižní Ukrajině. Po pádu Bělehradu se uvolnila část tatarských vojsk z uherské fronty, což se projevilo na válečných operacích v letech 1691–1692, kdy Tataři pořádali kořistnické výpravy až do nitra Polska a výrazně tak decimovali panství místní šlechty. Někteří místní aristokraté začali volat po stažení polských vojsk z uherské fronty, aby se mohly důsledněji řešit problémy s Tatary.<sup>21)</sup>

Prahy. Tato cesta trvala více než měsíc a v polovině června se již Nostic opět nacházel v městě Hlohově. Srov. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 135, kart. 46, Opisy dopisů Kryštofa Václava z Nostic z 24. a 29. 1. (oba Varšava).

18) Známe jeho itinerář pro léta 1685–1686, kdy hrabě z Nostic jako lehnický hejtman strávil převážnou část roku v Lehnici. Časté jsou taky zajižďky do Vratislavi, kde převážně zasedal sněm. Zdá se tedy, že funkce hejtmána ve Slezsku svazovala Nostice po většinu roku s konkrétním městem, kde úřad sídlil, nepočítáme-li občasné vyjížďky na svá panství a nebo jiné drobné odchylky. Srov. J. KUBEŠ – M. MAREŠOVÁ – P. PANOCH, *Rodová paměť*, s. 355.

19) Aleš SKŘIVAN – Václav DRŠKA – František STELLNER, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648–1914*, Praha 1994, s. 22.

20) Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha – Litomyšl 2001, s. 105.

21) Leszek PODHORODECKI, *Chanał Krymski. Państwo koczowników na kresach Europy*, Warszawa 2012, s. 302–306.

Ani rok 1693 nepřinesl žádné dynamické změny. Nový vrchní velitel Karel Evžen vévoda de Croy se od začátku roku potýkal s laxností členů Svaté ligy. Jejich neochota posílat dostatečný počet vojáků a prodlevy v placení se významnou měrou zasloužily o to, že obléhání Bělehradu mezi srpnem a zářím skončilo fiaskem.<sup>22)</sup>

Na situaci na uherské frontě musela reagovat i stavovská elita v Polsko-litevském soustátí, která byla stále, díky své početné armádě, jedním z nejdůležitějších členů Svaté ligy. Z iniciativy krále Jana III. Sobieského byly na podzim roku 1692 rozeslány tzv. deliberační listy, které oznamovaly konání sejmu v litevském městě Grodně na začátku ledna roku 1693. Před každým sejmem předcházely regionální sejmíky, kde byli vybíráni poslanci, aby reprezentovali zájmy regionu nebo konkrétní osoby.<sup>23)</sup> Datum těchto sejmíků bylo králem určeno na listopad roku 1692.<sup>24)</sup>

Reskript, který byl poslán Kryštofu Václavu z Nostic na konci roku 1692, měl jednoduchý obsah.<sup>25)</sup> Hrabě dostal rozkazem od císaře Leopolda agitovat za zájmy svého suveréna na sněmu v litevském městě Grodně, kam se začátkem roku 1693 sjela elita Polsko-litevské unie, aby zde jednala o dalším působení ve spolku Svaté ligy a o dani na boj s Turkem. Habsburská monarchie samozřejmě stála o udržení Polsko-litevské unie na uherské frontě a o její finanční podporu, a proto bylo důležitým úkolem Nosticovy diplomatické mise, aby svou příkladnou reprezentací císařského velvyslance potlačil odstředivé tendence některých členů královského dvora, jež začaly ve větší míře krystalizovat hlavně v okruhu královny, která kvůli svému francouzskému původu podporovala protihabsburskou stranu. Druhým zásadním bodem a důležitým programem celé mise byla

22) V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 110.

23) Systém a fungování sejmíků nejnověji vysvětluje ve své knize Jan Květina. Svolávání předsejmových sejmíků bylo závislé na iniciativě krále, ale také místní šlechty. Srov. J. KVĚTINA, *Šlechtická demokracie*, s. 110–111.

24) M. HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců*, s. 37–38.

25) Hlavní instrukce Kryštofa Václava z Nostic se pravděpodobně nedochovala. Badatel nenalezne ani její opis, který by měl být uložen v ÖStA, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Staatsabteilung, Polen I, Polonica, kar. 82. Přesto na několika místech vzájemné korespondence mezi oběma muži obsah hlavní instrukce vysvítá. Jednotlivé body Nosticovy instrukce se pravděpodobně příliš nelišily od hlavní instrukce, kterou o dva roky později obdržel hrabě Heřman Jakub Černín před svojí misí na území Polsko-litevské unie. Pro srovnání se instrukce pro hraběte Černína nachází online na internetu. Viz URL: [http://uhv.upce.cz/cs/gacr-project-bohemian-and-moravian-nobility-in-the-diplomatic-service-of-the-austrian-habsburgs-\(1640-1740\)/](http://uhv.upce.cz/cs/gacr-project-bohemian-and-moravian-nobility-in-the-diplomatic-service-of-the-austrian-habsburgs-(1640-1740)/), [cit. 25. 8. 2013].



podpora výbojů Poláků proti Tatarům, kteří účinně pomáhali svým tureckým spojencům.<sup>26)</sup>

Legace pod vedením Kryštofa Václava z Nostic vyrazila ze slezského města Hlohova se zpožděním začátkem měsíce ledna. Prodlení bylo způsobeno čekáním na instrukce od císařského dvora, které došly tak pozdě, že hrabě Nostic začal významně uvažovat o smyslu celé mise, což nezapomněl vyličit na stránkách dopisů, které pravidelně zasílal svému důvěrníkovi do Vídně.<sup>27)</sup> Před výpravou jela v předstihu také skupina císařského sekretáře Jana Eberharda von Hövela,<sup>28)</sup> která měla za úkol zařídit nezbytná uvítací a ubytovací opatření před příjezdem samotného velvyslance.

Funkce sekretáře byla nezbytnou pro každou větší diplomatickou misi. Šéf mise dostal většinou na výběr, zda-li si chce nechat privátního sekretáře, nebo jestli dá přednost sekretáři jmenovanému císařem. Sekretář se nepodílel jenom na organizaci cesty, ale byl také pravou rukou samotného vyslance. Jako odborník na tamní záležitosti mohl svému nadřízenému významně radit. Sekretář byl zasvěcen do korespondence a oficiálních relací, které mu vyslanec diktoval nebo napsané předkládal a on je pak úhledným písmem přepisoval.<sup>29)</sup> Právě neschopnost císařského sekretáře zajistit vše potřebné byla podle Nostice dalším podstatným důvodem, který odkládal odjezd z Hlohova.<sup>30)</sup> Několikačlenná legace, které se zúčastnila i Nosticova

26) O císařském reskriptu, který mu byl poslán z Vídně, a částečně o jeho obsahu hovoří Kryštof Václav z Nostic v několika svých dopisech. Srov. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 9. 1. 1693 (Hlohov), 31. 1. (Grodno), 26. 3. (Varšava), 2. 4. (Varšava).

27) MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 9. 1. 1693 (Hlohov).

28) Jana Eberharda von Hövela můžeme označit jako profesionálního císařského sekretáře, který po značnou část svého života profitoval na této speciální službě panovníkovi. V letech 1670–1671 strávil šest měsíců jako resident ve Stockholmu. Ke Švédskému dvoru se vrátil o dva roky později, když doprovázel císařského velvyslance Adolfa Vratislava ze Šternberka. V této misi jel Hövel také v několika denním předstihu a zajišťoval vše potřebné před příjezdem velvyslance. Srov. Andrea FRIXEL, *Handligar rörande sverges historia ur utrikes arkiver samlade och utgifna*, Stockholm 1839. Relace Adolfa Vratislava ze Šternberka z 12. 4. 1674 (Stockholm). V roce 1683 sloužil jako sekretář v misi Karla Ferdinanda z Valdštejna. Srov. K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 210. S jeho jménem se setkáme také v seznamu císařských sekretářů u moskevského dvora, kde působil jeden měsíc v roce 1684. Srov. L. BITTNER – L. GROSS, *Repertorium der diplomatischen Vertreter*, s. 161 a 165.

29) K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 94–97.

30) Kryštof Václav z Nostic nebyl se službami císařského sekretáře evidentně spokojen: „Der Herr von Hövel hat Mir mit gestrigen Staffete nicht

manželka a její dámský doprovod, putovala přes Vratislav, kde se hrabě chtěl ještě narychlo zúčastnit probíhajícího jednání sněmu slezských stavů ohledně verbování do císařské armády a zvyšování daně z prodeje soli.<sup>31)</sup>

Přes nepřítel zimního počasí, špatného ubytování a navzdory špatnému stavu polských cest dorazila výprava v polovině ledna do hlavního města Varšavy. Zde už na císařského velvyslance čekal králův nejstarší syn Jakub Sobieski s manželkou. Jako sympatizant a zastánce habsburské politiky na polském dvoře osobně přivítal císařského velvyslance.<sup>32)</sup>

Po vyřízení nejnutnějších věcí a krátkém odpočinku necelých tří dní se císařská legace vydala na další cestu do přibližně 250 km vzdáleného Grodna. Celá skupina strádala nepohodlím, které bylo způsobeno rozlehlostí krajiny s malým počtem hostinců a minimální možností sehnat vhodné ubytování. Situaci nepomohla ani lednová obleva, která ze silnice učinila rozbahněnou cestu, po které putovalo do Grodna před Nosticem několik výprav. Celý úsek zdolala výprava za necelý týden a poslední lednový den se mohla ubytovat ve městě, kde již téměř měsíc oficiálně probíhal sejm.<sup>33)</sup> Pronajatý kvartýr byl v žalostném stavu a potřebám císařského velvyslance naprosto nevyhovoval. Jedna z prvních věcí, které hrabě z Nostic v Grodně udělal, bylo tedy to, že investoval tisíce zlatých rýnských ze své kapsy, aby nutný příbytek vylepšil pro nadcházející audience, které měl udílet nejrozličnějším přítomným velvyslancům, senátorům a jiným

*geschrieben, doch ist Er auch früh noch nicht zu Breßlau gewesen, also, daß Ich nicht weiß, waß Er machet, daß Er so lange tändelt, Ich finde es nicht verantwortlich, länger zuwarten, und die albereit, auß der Unglück versaumnüß, entstandne Schwehre umstände, die Mir, nach Wuntsch, die réussite, wo nicht verzeifelt, doch sehr zweifelhaftig machen, zu vermehren, stehe also in provincie, morgenden Tages, in Nahmen Gottes, von hier aufzubrechen ...“, Srov. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Ditrichštejnovi, 9. 1. 1693 (Hlohov).*

31) SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 135, kart. 47, Dietrichštejn Nosticovi, 21. 1. 1693 (Videň).

32) MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Ditrichštejnovi, 22. 1. 1693 (Varšava).

33) Albert RILLE, *Aus den letzten Jahren der Regierung des polnischen Königs Johann Sobieski (1689–1696)*, Zeitschrift des Deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens 15, 1911, s. 437. V tomto článku se badatel může dozvědět mnoho zajímavých informací o vnitřní politice polsko-litevského království na konci panování Jana III. Sobieského. Avšak o jednotlivých diplomatech, kteří zemi navštívili ve sledovaném období, jsou zde pouze dílčí a drobné informace. Kryštof Jan z Nostic je zde zmíněn jenom na třech místech v souvislosti s jeho audience.

informátorům.<sup>34)</sup> Takováto investice byla nezbytná nejen pro reprezentaci sebe sama jako říšského hraběte, ale především pro reprezentaci císaře, kterého velvyslanec oficiálně na cizím území zastupoval. Dalším krokem, který Kryštof Václav z Nostic učinil, bylo, že se nechal oficiálně ohlásit u polského primase, kardinála a hnězdenského arcibiskupa Michala Štěpána Radziejowského (1645–1705), aby ho ze své úřední moci nechal uvést k probíhajícímu sejmu.<sup>35)</sup>

Na sejm se hrabě dostal hned první týden v únoru. Jakmile bylo z pléna zvoleno patnáctičlenné kolegium, mohl hrabě přistoupit k jednání s tímto ad hoc zvoleným sborem senátorů s polským primasem Radziewskim v čele. Jednání proběhlo se všemi poctami, až na jeden menší konflikt. Nosticovi poměrně vadilo, že při jednání se senátory dostal přednost francouzský velvyslanec Jacques de Grémonvill a až potom měl přijít na řadu velvyslanec císařský, který musel ještě navíc nějakou dobu čekat, což bylo možno chápat jako urážku. Po přednesení císařských požadavků, které mu byly předem poslány v instrukci, se hrabě z Nostic ohlásil u předních magnátů polského dvora Bieliňského<sup>36)</sup> a Denhoffa.<sup>37)</sup> Tito dvořané mu měli zprostředkovat přijetí u krále a královny. Požadavkům bylo vyhověno rychle. Devátého února se hrabě z Nostic setkal s Janem III. Sobieskim a druhý den s královnou Marií Kazimírou d'Arquien.<sup>38)</sup>

Po absolvování nezbytných audiencí, které proběhly poměrně rychle, pravděpodobně v důsledku vyhlášené nestálosti polsko-litevských sejmů a nespolehlivosti tamních senátorů, se mohl hrabě z Nostic naplno věnovat vyjednávání s předními členy magnátstva, velvyslanci a zástupci cizích zemí. Ač byli Habsburkové ve válečném stavu s Francií, nechal se Nostic předně ohlásit u francouzského velvyslance hraběte Jacques de Grémonvilla, se kterým se neoficiálně setkal již na své cestě ve Varšavě.<sup>39)</sup>

34) M. HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců*, s. 39.

35) MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 6. 2. 1693 (Grodno).

36) Pravděpodobně Kazimír Ludvík Bieliński (zem. 1713), maršálek sejmů a vyhlášený polský diplomat. Srov. *Polski Słownik Biograficzny*, T. 2, Kraków 1936, s. 53–55.

37) Jan Kazimír Denhoff (1649–1697). Jedna z větví tohoto slavného pruského rodu se usídlila na území Polska. Jan Kazimír se stal na sklonku svého života nejvyšším maršálkem dvora polského krále. Srov. J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal Lexikon*, Bd. 7, Halle – Leipzig 1734, s. 365–370.

38) M. HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců*, s. 40.

39) MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 22. 1. 1693 (Varšava – Praha).

Kryštof Václav z Nostic se však do zásadních politických tahů nepouštěl a dozajista k nim neměl od císaře ani svolení. Celou dobu svého působení ve městě Grodně se snažil udržovat status quo a v podobném duchu se neslo i jednání s francouzským velvyslancem.

I přes obtížné spojení s císařským dvorem, na který chodila pošta z litevského Grodna jednou týdně, nepřestával hrabě z Nostic plnit jednu ze svých nejdůležitějších povinností, mezi které patřilo neúnavné informování o nejdůležitějších politických událostech. Císařského velvyslance nejvíce vzrušovala jednání polských stavů s vyslanci tatarského chána. Na začátku roku 1693 se totiž rýsovala možnost uzavření separátního míru mezi oběma zneprátelenými stranami. Klid zbraní evidentně podporovala hlavně francouzská frakce. Je jisté, že císař nebyl separátnímu míru nakloněn, protože by se uvolnila část tatarské armády, která by potom mohla následně podpořit Turky v Srbsku, což by v konečném důsledku zatížilo císařskou pokladnu. Ještě před odjezdem Nostice z Grodna se však začaly šířit pravdivé zvěsti o nových kořistnických výpadech na jihovýchodě Polsko-litevské unie. Tatarský velvyslanec byl Poláky zajat a z plánovaného separátního míru sešlo.<sup>40)</sup> Nosticova pozornost se také soustřeďovala na stav polské armády. V této otázce hrabě neváhal použít silná slova o velice špatném stavu vojska, což bylo v Evropě také obecně známo. Negativně zhodnotil morálku, materiální vybavení, ale hlavně nedostačující počet vojáků způsobený nechutí stavů platit požadované daně. Kritikou nešetřil také na adresu nejvyšších velitelů.<sup>41)</sup>

40) *Tamtéž*, 26. 2. 1693 (Grodno).

41) V několika dopisech Nostic mluví o nejvyšších velitelech jako o individualistech, kteří sledují pouze své vlastní zájmy. Např.: „... *die beyden Feldherren nicht unerwarteten des königl: Hofes Disposition, zu Ihrer particulier Gloire etwas Tentire hier zu spaat sein, auf dieses Jahr etwas zu concertiren.*“ MZA Brno, RA Dietrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 26. 3. 1693 (Varšava). Dále kritizuje bojeschopnost a intrikářství: „*Gleich wie aber geschrey im Martio nicht die Helfte wahr gewesen, also glaube Ich dieser Allarm werde anietzo gemacht und die Noblesse, auf dehnen nochhaltend landtügen in dehnen Palatinatibus zu intimidiren, und selbige auß desperation, der pacem te pascimus omnes intoniren zu machen, es wird aber auch dieser Fallstrick nicht angehen, inzwischen hat der Crohnfeldherr die universalien publiciren lafte, vermöge dehre die Armée schon den 8. verflossenen Monaths zusammen kommen sollen, wann dieses aber nur zu End des gegenwärtigen, ob Anfang des künftigen Monaths geschiehet, können Wir schon zufrieden sein.*“ *Tamtéž*, 14. 5. 1693 (Varšava). A nakonec je tu kritika samotného stavu vojska: „... *bey gantze polnische Armée soll kaum in 6000 Mann bestehen und auch diese ziemlich übel Equissiret.*“, MZA Brno, RA Dietrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 6. 2. 1693 (Grodno).

Po více než čtyřech týdnech v litevském městě Grodně se Kryštof Václav z Nostic vydal na zpáteční cestu. Jeho působení zde již pozbylo smyslu. Sejm byl rozpuštěn a mnoho senátorů a velická část královského dvora navíc byla na cestě do Varšavy. I hrabě z Nostic dostal za úkol přesídlit do hlavního města Polsko-litevské unie, kde měl nadále podle instrukcí reprezentovat zájmy císařské strany a dohlédnout na průběh kampaně, která byla uspořádána s příchodem nové sezóny a měla za cíl naverbovat potřebný počet vojáků k dobytí Kamence, turecké bažty v Podolí.<sup>42)</sup>

Návrat celé diplomatické výpravy byl spojen s daleko větším nepohodlím, než přinesla předchozí cesta na sejm. Jakmile byla napřed odeslána zavazadla, vyrazil koncem února Kryštof Václav z Nostic do Varšavy. Hrabě s odjezdem poměrně otálel, což mělo později důsledky na zpáteční cestě. Před ním totiž odjela většina magnátů včetně krále a královny. Hostince se již potýkaly s problémem nedostatku jídla a místa na spaní. Když výprava vyrazila z Grodna, měla téměř sto dvacet povozů. K císařské legaci se samozřejmě přidalo i množství domácí šlechty, protože cestovat osamoceně po rozlehlé zemi, kde cesty lemují široké pásy lesa, bylo krajně nerozumné. Celé výpravě velel sám Nostic, který musel vynaložit veliké úsilí a nemalé finanční prostředky, aby ji dovedl na místo určení. Nechyběly ani půjčky od Židů, kteří na poštovních cestách v této oblasti profitovali. Výprava se významně zdržela a rozštěpila asi sto kilometrů od hlavního města, kde bylo zapotřebí veškerý náklad převést na vorech přes řeku Bug.<sup>43)</sup> Po osmi dnech putování dorazil Kryštof Václav z Nostic do připraveného paláce nacházejícího se na předměstí Praga, jenž ležel jen kousek od královského sídelního zámku Wilanów, ve kterém probíhaly v tomto roce závěrečné dokončovací stavební práce.

Varšava se připravovala na nadcházející Velikonoce. V době svátků bylo těžké získat nějakou oficiální audienci, a proto veškerá jednání probíhala na úrovni osobních neformálních setkání. Takto v průběhu března rozmlouval hrabě z Nostic s králem u příležitosti bohoslužby konané na

42) L. PODHORODECKI, *Chanał Krymski*, s. 304–306.

43) Jako největší zážitek popisuje Nostic přejezd na voru přes řeku Bug mezi ledovými krami nedaleko hranic dnešního Polska a Běloruska: „*Wir schlicken bieß auf 3 auch 4 Meilen, umb zu sehen, ob dann nicht irgendswo die Weipel stehen möchte, aber umbsonst beÿ dem fluß Buck sein Wir, mit leib und lebens gefahr, auf einem Prahmb, der sich durch die Eyß schollen schieden müßen, passiret und anietzo müßen Wir leider! Noch hier arrestiret werden, also, daß Ich bieß diese Stunde noch nicht weiß, wie dieser Brief auf die morgende Post hierüber zu bringen sein wird...*“, Srov. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 10. 3. 1693 (Varšava – Praga).

počet šťastného návratu královského páru z Grodna.<sup>44)</sup> Setkal se opět s předními dvořany a diskutoval s nimi hlavně o slezských záležitostech a nadcházející válečné sezoně na uherské frontě. V programu bylo opět množství setkání s nejrůznějšími spřátelenými i konkurenčními diplomaty a residenty. Přední postavení mezi všemi však zaujímal důležitý císařův spojenec, papežský nuncius Andrea Santacroce,<sup>45)</sup> kterého si také hrabě z Nostic jako dobrý katolík předcházal a s nímž opakovaně rozmlouval o mezinárodních vztazích.<sup>46)</sup> Po absolvování všech festivů, které jsou neodmyslitelně spojeny s největším křesťanským svátkem, začala na polském dvoře rokovaní o podobě vojenské kampaně a o dalším působení v alianci Svaté ligy.

Celý dvůr byl podle Nosticových slov již delší dobu rozdělen na dvě strany (parthei).<sup>47)</sup> Frakcionalismus ovšem nefungoval jen v rámci jednoho

44) *Tamtéž*, Dopisy z 19. a 24. 3. 1693 (oba Varšava).

45) Andrea Santacroce (1655–1712) byl významný papežský diplomat. V 90. letech 17. století opakovaně působil u dvora polského krále. Svoji diplomatickou kariéru zakončil v letech 1696–1700, kdy se stal nunciem u císařského dvora ve Vídni. V průběhu své vídeňské vyslanecké činnosti byl v roce 1699 jmenován kardinálem a v roce 1700 odjel do Říma zúčastnit se konkláve, které ze svého středu vybralo nového papeže Klementa XI. Srov. *The Cardinals of the Holy Roman Church – Biographical Dictionary (Pope Innocent XII)*, (online). Dostupné z URL: <http://www2.fiu.edu/~mirandas/cardinals.htm>, [cit. 25. 8. 2013].

46) Hrabě z Nostic ve své korespondenci vystihuje průběh rozhovoru, který přednesl papežský nuncius na audienci u polského krále. K návštěvě královského páru došlo po vzájemném setkání mezi císařským velvyslancem a papežským nunciem týden před audiencí vatikánského diplomata. Papež měl v otázce udržení Polsko-litevského soustátí v rámci Svaté ligy stejné zájmy jako císařská strana. Proto také Nostic ve Varšavě papežského nuncia pravidelně navštěvoval a domlouval se s ním na společném postupu: „*Gestern haben auß dritten Palatinatibus bey dem Könige die Nuntij gewöhnliche Audienz gehabt, diese haben generalitèr alle die Außschreibung eines Neuen Reichstages sollicitirt, Theils aber von Ihnen zu förderist den König gebethen pacem communem in entstehung deßen, und wann durch die hohen Allÿrten Ihnen keine Hülfe geschehen möchten bey notorischer unvermögenheit der Republicqué, und da die Armée nicht bezahlet wurde die Deputirte zu convociren, und, wie nicht unklarh abzunehmen gewesen auf einen particulier Frieden zu reflectiren, worauf der König, durch den groß Cantzler antworten laßen, weil Er die Zeither sich meistens in dehnen Landen aufgehalten, wo die feindliche gefahr an grösten gewesen sogar Ihre König: Persohn derselben zum öftern exponiret, also solten Sie auch gesichert sein, daß Sie fernerhin solche Consilia faßen würden die Ihre Sublevation mehr befördern alß hindern würde.*“, Srov. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, l. 6. 1693 (Varšava).

47) Rozdělení polsko-litevské stavovské obce na jednotlivé „strany“ či „frakce“ zkoumala na příkladu polských sejmů Monika Hrušková ve své di-

dvora, jak je to často interpretováno a omezeně zkoumáno, ale i mezi jednotlivými evropskými panovnickými centry navzájem.<sup>48)</sup> Příkladem nám v této souvislosti může být situace, kdy Ferdinand z Dietrichštejna v korespondenci opakovaně tlačil na císařského velvyslance, aby se ve Varšavě u předních dvořanů přimluvil za Michala Františka Sapiehu, jehož rodina patřila k nejmočnějším magnátům v Polsko-litevském státě, a vyzdvihl jeho charakterové vlastnosti a talent, který prokázal na uherské frontě pod habsburským praporem. Nostic se měl mladého Sapiehy zastat a pokusit se mu zajistit co nejvyšší postavení u polské armády.<sup>49)</sup> Takovéto mezinárodní vztahy a vzájemné podpory mohly v pozdějším období pomoci habsburským zájmům. Pokud se protěžovaný magnát stal důležitou politickou osobností, mohl cítit svoji povinnost odvděčit se habsburskému nebo dietrichštejnskému domu za podporu v začátcích své kariéry a demonstrovat tak svoji loajálnost.

V zásadní politické otázce ohledně udržení polské armády ve Svaté lize sympatizovala první strana s Habsburky a bojovala o zachování polsko-litevských vojsk v rámci aliance. Byli to hlavně lidé okolo následníka trůnu Jakuba Sobieského. Na druhé straně stáli odpůrci, kteří se shromažďovali hlavně v okruhu královny Marie Kazimíry d'Arquien a jejich orientace byla probourborská. Na královském dvoře ve Varšavě měl hrabě z Nostic také několikrát povinnost bránit svoji čest a jako faktický zástupce svého suveréna také čest císaře. Největší konflikt, z kterého Nostic obviňoval královnu, byl vyvolán šířící se pomluvou ohledně žaludečních nevolností prince Jakuba, který se údajně přiotrávil na večeři u Kryštofa Václava z Nostic. Zároveň i Jakub Sobieski byl pod silným tlakem své matky, protože sympatizoval s habsburským domem.<sup>50)</sup>

Úkolem Kryštofa Václava z Nostic bylo se v této nesmírně složité síti vztahů zorientovat. Musel přesně vědět, kdo jsou jeho zastánci, kdo má jaké politické smýšlení a často se také smířit s překážkami. Zdá se, že jeho

plomové práci. Srov. M. HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců*, s. 41–45.

48) Výjimku v tomto směru představují práce Pavla Marka, jenž tento jev prostudoval na příkladě španělských a císařských diplomatických vztahů. V těchto pracích však autor popisuje diplomatické taktiky států a nikoliv zájmy jednotlivců či rodů jako byli kupříkladu Dietrichštejnové. Srov. Pavel MAREK, *Klientelní strategie španělských králů na pražském císařském dvoře konce 16. a počátku 17. století*, Český časopis historický 105, 2007, s. 40–88.

49) SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 135, kart. 47, Dietrichštejn Nosticovi, 25. 3. 1693 (Videň).

50) MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 23. 4. 1693 (Varšava).

pravomoce byly do značné míry omezeny. Císař mu neudílel tolik instrukcí, kolik by si Nostic přál. Kromě pravidelné agitace za udržení Polska ve Svaté lize začal působit už jen jako informátor a pozorovatel, a proto již po měsíci od svého příjezdu z Grodna začínal nejvyššího hofmistra císaře Leopolda I. Ferdinanda z Dietrichštejna vysloveně zavalovat otázkami, kdy jeho utrpení na tamním dvoře konečně skončí. Kromě neustálých pochyb o své působnosti ve Varšavě si navíc stěžoval na strasti a intriky, kterým je dennodenně vystaven ze strany královny.<sup>51)</sup>

Nářky jsou ovšem časté u všech diplomatů, kteří byli posláni do těchto končin. Východní a severní Evropa patřily ve své době k nejméně žádaným a oblíbeným lokalitám, kam mohl být velvyslanec poslán, což se projevilo v pravidelných relacích posílaných na císařský dvůr do Vídně. Velvyslanec samozřejmě nezapomněl nadsadit svá muka, aby dokázal, jak neskonale umí trpět pro dobro svého panovníka a za správnou věc.<sup>52)</sup>

Stížnosti vyslyšeny nebyly. Naopak. Císař hraběti z Nostic prodloužil termín působení v diplomatické misi až do té doby, dokud budou probíhat jednání o vojenské výpravě proti Turkům.<sup>53)</sup> A tak Kryštof Václav z Nostic i nadále poslušně zasílal relace na císařský dvůr a ve své osobní korespondenci bědoval nad situací polského královského dvora. Na konci dubna se věci konečně daly do pohybu. Po delší nemoci se uzdravil Jakub Sobieski a zásadně přispěl k jednání o vojenské výpravě, a tak Nosticova mise začínala doopravdy pozbývat většího smyslu.<sup>54)</sup>

51) Jeho averze ke královně je patrná téměř z každého dopisu, který hrabě odeslal z Varšavy knížeti z Dietrichštejna do Vídně. Např. „*Vergangenen Freytag hab Ich bey sogestalten sachen abermahl eine expresse Stafffete nach Hoff geschickt, weil der hiesige nach Meiner gedult sich nicht reguliren viel, und nachdehme Ich mutam personam lang genug agiret, gewinnet es daß ansehen, daß Sie [Dietrichštejn] Ihre praetensiones gantz in eine andere Formb zugießen, und die Nothdurft durch dehn in Wien von hiesiger Crohn anwesenenden Abgesandten selber vorzutragen resolviret sey, so Ich Meines Orthes, umb desto weniger hindern können, alß Sie leichtlich auß einer desperation in die andere hatten fallen können, zu welcher die Königin, nach Möglichkeit, Feuer anblaset.*“ *Tamtéz*, 23. 4. 1693 (Varšava). V několika dopisech popisuje, jak se královna v některých důležitých rozhodnutích staví do opozice proti králi, a svými výroky tak narušuje průběh jednání. Např. „... *der König bey dem letzt gehalten Consilio generose Contestationes gethan, aber die Königin à prima Vehementià remittiret hat, deßen Uhrsach, wegen Unsicherheit der Briefe, hier nicht zumelden.*“ *Tamtéz*, 21. 5. 1693.

52) P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 473.

53) MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 59, kart. 18, Nostic Dietrichštejnovi, 23. 4. 1693 (Varšava).

54) *Tamtéz*, 29. 4. 1693 (Varšava).



Na přelomu dubna a května byl hraběti zaslán dlouho očekávaný rozkaz, aby se začal pomalu připravovat k odjezdu a chystal nezbytné závěrečné ceremoniály. Zatím však oficiálně odvolán nebyl a neztratil ani statut velvyslance. Během několika dní se nechal ohlásit u nejvyššího maršálka Jana Kazimíra Denhoffa, aby mu domluvil závěrečnou audienci u královského manželského páru, která byla podle soudobé diplomatické etikety téměř nutností. Mezitím Nosticovi přišla další písemná instrukce, kterou byl formálně odvolán z funkce císařského velvyslance.<sup>55)</sup>

Závěrečná audience proběhla se vši nádherou a v přátelském duchu. Dokonce i chování královny, která poslední tři měsíce ztrpčovala Nosticovi život, bylo srdečné a neobyčejně vlídné. O několik dní později, po oficiálním rozloučení, se Kryštof Václav z Nostic setkal s královskou rodinou ještě jednou, tentokrát již zcela neoficiálně. Příležitost se mu naskytla po narození holčičky, kterou porodila Jakubovi Sobieskému jeho žena Hedvika Alžběta Amálie Falcko-Neuburská v posledních květnových dnech. Hrabě z Nostic neváhal a přispěchal s gratulacemi čerstvým prarodičům. Královna byla dokonce v tak dobrém rozmaru, že darovala hraběti a jeho manželce nový koňský postroj neobyčejné hodnoty.<sup>56)</sup>

Do Slezska se hrabě vrátil po několika dnech v červnu roku 1693. Jeho život se vrátil do starých zajetých kolejí. Většinu roku byl opět připoután ke svému úřadu ve městě Hlohově a jen příležitostně vyjížděl na své statky. Kryštof Václav z Nostic i nadále pravidelně informoval knížete z Dietrichštejna o záležitostech týkajících se Polsko-litevské unie, ale hlavně Slezska. Oboustranná vydatná korespondence končí na konci roku 1697. V následujících měsících už se kníže z Dietrichštejna pomalu vzdal svých povinností a v listopadu roku 1698 umírá.<sup>57)</sup>

Tato extraordinární diplomatická mise Kryštofa Václava z Nostic byla charakteristická pro císařskou diplomacii 80. a 90. let 17. století. Habsburská monarchie v tomto období nebojovala s Turkem pouze silou, ale také na úrovni diplomatického vyjednávání s předními mocnostmi tehdejší Evropy. Bylo otázkou šlechticovy cti a osobní prestiže, mohl-li se podílet na potlačení islámské hrozby větší měrou. V instrukcích všech diplomatů od Švédska po Itálii a od Ruska až po Anglii jasně stálo, aby agitovali všemi možnými prostředky za zájmy císaře, který stál osamocen proti dědičnému

55) *Tamtéž*, 21. 5. 1693 (Varšava).

56) *Tamtéž*, 1. 6. 1693 (Varšava).

57) Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*, III, Wien, 1686, s. 296.

nepříteli křesťanstva a jen jeho zásluhou mohl žít západ Evropy beze strachu z Turka. Součástí diplomatické činnosti vyslance byla vždy propagace zájmů a úspěchů svého suveréna. Veliká vítězství císařských vojsk proto byla vždy patřičně oslavována a diplomat se na nich měl v dané zemi významně podílet a částečně je i organizovat. Císařská diplomacie takto vytvářela v Evropě mýtus, který mohla využívat politicky. Mezi základní činnosti habsburského velvyslance této doby patřilo, aby patřičně dohlédl na průběh verbování a vybírání peněz a aby se pokud možno prostředky a počty odeslaných vojáků na uherskou frontu zvyšovaly a nesnižovaly. Jestliže císařská vojska provázely na východě úspěchy, snížily se u konkrétních evropských dvorů odstředivé tendence a odpůrci podpory císaře byli se svými názory zatlačeni do pozadí. Jakmile však došlo k obratu, který nastal na začátku 90. let s pádem Bělehradu do tureckých rukou, zdvihla se i nevole opoziční strany.

Tuto tendenci vidíme na příkladu polského královského dvora, kde byl tento jev navíc umocněn nájezdy Tatarů, kteří patřili mezi nejdůležitější spojence Turků. Síla tatarských vojenských výpadů byla často přímo úměrná úspěchům tureckých vojsk v bojích s křesťany. A naopak. Čím více Tatarů bylo vázáno na svá území na jižní Ukrajině polskými vojsky, tím méně jich bojovalo na uherské frontě a tím více se pak zvyšovaly šance císařských vojsk na úspěch.<sup>58)</sup>

Kdykoliv se v tomto období sešel v Polsku sejm, byl speciálně delegován velvyslanec, aby zde hájil zájmy svého suveréna a podpořil tak spojenectví ve Svaté lize. Když si uvědomíme základní souvislosti, už nás nepřekvapí důvod vyslání císařské legace na území polsko-litevského státu v roce 1693. Podobně byl k probíhajícímu sejmu vyslán o dva roky dříve František Zikmund Thun, potom co se vrátil ze své pětileté diplomatické mise, kdy působil na anglickém dvoře a ještě z jedné mimořádné cesty do Bruselu a Londýna pod vedením Dominika Ondřeje z Kounic v letech 1686–1687.<sup>59)</sup> Na konci roku 1693 se vypravil na další sejm zase hrabě Jiří

58) SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 135, kart. 47, Dietrichštejn Nosticovi, 9. 5. 1693 (Videň).

59) Tato mimořádná diplomatická mise dostala za úkol přispět k založení Augsburské ligy, jejíž zástupcem se Anglie měla stát. Kromě vedoucího mise Dominika Ondřeje z Kounic byli členy také František Zikmund Thun a Karel Ferdinand z Valdštejna. Byl to právě Karel Ferdinand z Valdštejna, který se z vůle císaře vypravil na začátku roku 1683 do Polska, aby zde jednal jménem svého suveréna o založení Svaté ligy proti Turkům a o pomoci Poláků obležené Vídní. Srov. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 2454, kart. 273, Instrukce Leopolda I. Dominiku Ondřejovi z Kounic, velvyslanci k anglickému trůnu. 1. 10. 1686 (Videň).

Adam z Martinic a rok na to také představitel mocného šlechtického rodu Černínů Heřman Jakub.<sup>60)</sup> Veliký zájem habsburského dvora budil především výběr a volba nového krále po smrti Jana III. Sobieskeho v roce 1696.<sup>61)</sup>

Zajímavým fenoménem provázející opravdu každý dopis, který Kryštof Václav z Nostic odeslal ze své mise nejvyššímu hofmistrovi císaře Ferdinanda z Dietrichštejna, je neustálé stěžování si na těžké životní podmínky při vykonávání svých povinností. Mezi řádky také několikrát zmiňuje svoji touhu po kompenzaci tohoto utrpení a to i přes to, že byl před zahájením mise v roce 1692 povýšen do stavu říšských hrabat. Je pravděpodobné, že časté lamentování a nářky byly jednou z forem, jak na sebe upoutat pozornost a vzbudit soucit ze strany nejvyšších vídeňských dvořanů, kteří museli zohlednit popisované nepohodlí, jemuž byl císařský diplomat na těchto místech vystaven. Na druhou stranu je v korespondenci jasně viditelná tendence vyzdvihnout své úspěchy a pochvaly, kterých se hraběti na polsko-litevském území dostalo. A naopak. Buď se snažit pomlčet o svých neúspěších, a nebo je jen letmo zmínit. Diplomatické mise na takováto nelukrativní území tedy představovaly jednu z možností jak navýšit svůj sociální kapitál a hrabě z Nostic potom nedělal nic jiného, než že této možnosti využíval.<sup>62)</sup> A to poměrně úspěšně. Od jeho návratu z Polsko-litevské unie vedl daleko živější a vydatnější korespondenci s nejvyšším hofmistrem císaře. Stal se tedy nejdůležitějším Dietrichštejnovým informátorem

60) Srov. L. BITTNER – L. GROSS, *Repertorium der diplomatischen Vertreter*, s. 160. V této klasické přehledové práci však objevíme pouze jména Františka Zikmunda Thuna a Jiřího Adama z Martinic. Díky častému střídání diplomatů na polském území je tato práce v tomto okruhu někdy neúplná a nepřesná. Nenalezneme zde dokonce ani záznam o misi Kryštofa Václava z Nostic. Přesné informace o diplomatické cestě Heřmana Jakuba Černína víme z fondu Rodinného archivu Černínů, který se v současnosti nalézá v prostorech jindřichohradeckého zámku. Jsou zde dokonce uloženy některé kopie Nosticových relací adresovaných císaři. Nalezneme zde například záznam o průběhu Nosticovy audience u krále a královny z 13. 2. 1693, který byl hraběti Černinovi dán k dispozici před jeho odjezdem. K Černinově diplomatické misi do Polska v roce 1695 se dochoval bohatý pramenný materiál. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů, provizorně kart. 282–287. O této cestě připravují analytickou studii Zdeněk Hojda a Jiří Kubeš.

61) Při této události byl do Polska vyslán hrabě Karel Julius Sedlnický, který vedl rozsáhlou diplomatickou korespondenci. Z jeho zpráv se dochovalo velké množství informací o volbě nového polského panovníka. Hrabě Sedlnický odeslal jenom knížeti Ferdinandu z Dietrichštejna za méně než dva roky neuvěřitelných 66 poměrně obsáhlých dopisů. Srov. MZA Brno, RA Dietrichštejnů, inv. č. 64, kart. 20, Zprávy a korespondence vyslance hr. Karla Julia Sedlnického z Varšavy z let 1696–1698.

62) Pierre BOURDIEU, *The Logic of Practice*, Stanford, 1990, s. 52–65.

ve slezských a polských politických otázkách. S trochou nadsázky tedy můžeme jeho diplomatickou misi označit za jeden z prvních předpokladů vstupu do dvorských kruhů, když zde hrabě z Nostic prokázal své kvality a zviditelnil svoje jméno. Dosud však není zcela jasné, zda-li Kryštof Václav z Nostic již v tomto období usiloval o kariéru u vídeňského dvora a jestli své politické činy přizpůsoboval a směřoval k tomuto cíli. Jisté ovšem je, že jeho „snažení“ vyvrcholilo v roce 1705, kdy se jako šestapadesátiletý muž stal tajným radou nového habsburského panovníka Josefa I.<sup>63)</sup>

Jestliže považujeme za úspěšnou diplomatickou misi takovou, která nevyvolala nějaký konflikt mezi dvěma státy, můžeme potom o legaci hraběte z Nostic v roce 1693 prohlásit, že byla úspěšná. Tradičně solidní mezinárodní vztahy Polsko-litevské unie a habsburské monarchie byly upevněny a Polsko zůstalo důležitým členem Svaté ligy, kde bojovalo s různou intenzitou po boku císaře až do uzavření míru s Turky a Tatary v Sremských Karlovicích na začátku roku 1699.

Až další výzkumy a z nich plynoucí výsledky by měly potvrdit některé názory, které přináší tato studie. Leccos napovědět by měly archivní prameny z provenience rodiny Černínů a jejich následná komparace s některými jinými staršími, ale i mladšími prameny z 80. a 90. let 17. století, vztahující se k této problematice. Velice zajímavé by také bylo porovnávat osobní korespondenci i s jinými důležitými představiteli dvora či zemské vlády. To všechno třeba na příkladě osoby hraběte Kryštofa Václava z Nostic.<sup>64)</sup>

Tato studie vznikla v rámci řešení standardního projektu GAČR č. 13-12939S Česká a moravská šlechta v habsburských diplomatických službách (1640–1740).

63) Walter von BOETTICHER, *Geschichte des Oberlautsitzischen Adels und seiner Güter 1635–1815*, II. Band, Oberlößnitz bei Dresden 1913, s. 259–269.

64) Velice obsáhlá je například korespondence s nejvyšším maršálkem království českého Václavem Vojtěchem ze Šternberka z let 1691–1694, která je obsahem celého jednoho kartonu. Jenom za rok 1693 odeslal Šternberk Nosticovi 79 dopisů. I zde zajisté nalezneme dílčí informace k Nosticově polské misi. Budoucí nejvyšší hofmistr a držitel Řádu zlatého rouna Václav Vojtěch ze Šternberka byl v roce 1693 mimořádným velvyslancem u saského kurfiřta v Drážďanech. Srov. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Nosticů (Planá), inv. č. 276, kart. 79, Korespondence Kryštofa Václava z Nostic s Václavem ze Šternberka z let 1691–1694.

## **KRYŠTOF VÁCLAV OF NOSTIC AND HIS DIPLOMATIC JOURNEY TO THE POLISH-LITHUANIAN UNION IN 1693**

The article deals with the Count Kryštof Václav of Nostic (1648–1712) and his diplomatic journey to the Polish-Lithuanian Union. In 1693 Nostic was delegated by the Emperor Leopold I. to the Polish Sejm in Grodno and then as a deputy to the royal court in Warsaw. Nostic's mission took place during important historical events. The united armies of the Holy League were leading a successful offensive against the long-lasting enemy of Christians, the Turks. In the 1690s, however, a significant crisis within the Christian camp arose and after several glorious victories the advance of the troops of the Holy League came to a halt. For that reason, certain centrifugal tendencies appeared at the Polish royal court aimed at the Emperor and his financially demanding Hungarian politics, situation made more difficult by new incursions of the Tatars, a dreaded enemy and important ally of the Turks. Nostic's primary task was to combat the manifestations of grudging resentment and at all cost support Emperor's interests. Reflection of his six-month long diplomatic mission has been preserved in Nostic's correspondence with the Chief Intendant of Emperor Ferdinand of Dietrichstein.

